

Mezőgazdasági szociálpolitika

ELŐADTA VITÉZ GRÓF TELEKI MIHÁLY

A nemzet fejlődésének vonala nem töretlen egyenes. Évszázados hullámokban tolul előre a hatalmas nemzettest. Vannak a történelemnek korszakai, amikor kiváló egyesek egyéni erőfeszítései teszik lehetővé az élnék ugrásszerű haladását, az egyéni siker értékelése adja meg a kor világnézetének alaphangját. Így keletkeznek századok, amelyekre az individualizmus nyomja rá bélyegét. Az individualizmus az úttörőknek, az élre törő keveseknek kedvez. Az egyéni érdek ezért előtérbe kerül, de nem szükségképpen a közérdek rovására, hiszen az egyéni eredmények a nemzet fejlődésének nélkülözhetetlen tényezői.

Az individuális korszakot azonban követnie kell a szociális korszaknak, mert különben a nemzet tömegei elszakadnak az élen haladóktól, s az egyéni eredmények nem válhatnak a nemzet egyetemének közkincsévé. A szociális kor feladata a haladás, a fejlődés előnyeit hozzáférhetővé tenni a nemzet legszélesebb rétegei számára. Biztosítani azt, hogy a fejlődés útján előbbre jusson ne csak a nemzet éle, hanem az egész nemzet. Ezért a szociális kor világnézete az egyéni érdekekkel szemben a közérdeket hangsúlyozza, s az utóbbinak minden tekintetben döntő súlyt követel.

A ma embere a nemzetnek szociális évszázadát éli. A politikai feladatok ma elsősorban szociálpolitikai feladatok s a nemzet öntudata a tömegek felemelését tekinti legfőbb és legsürgősebben megoldandó létkérdésének.

Szilárd meggyőződéseem tehát, hogy a IV. Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam számára nem lehetett volna időszerűbb feladatot választani, mint a magyar szociálpolitika intézményeinek és törekvéseinek ismertetését. De meg vagyok győződve arról is, hogy a szociálpolitika számos problémái közül különös érdeklődésre tarthatnak számot azok a kérdések, amelyek a magyar föld munkásainak életébe vágnak; amelyek a mezőgazdasági munkásréteg sorsának erőteljes javítását tűzik ki célul; mert az államhatalom beavatkozó segítségére elsősorban ennek a széles és felbecsülhetetlen nemzeti erőforrással telített rétegnek van szüksége.

A mezőgazdasági szociálpolitika azoknak az intézményeknek és törekvéseknek összessége, amelyek célja a mezőgazdasági munkavállalók társadalmi helyzetének javítása. Minthogy a munkavállalók társadalmi helyzetét főként a munkaviszony alakulása és a munkaalkalom határozza meg, ennél fogva a szociálpolitikának s így a mezőgazdasági szociálpolitikának is főágazatai a munkaviszony szabályozása és a munkaalkalmak biztosítása. A munkaviszony szabályozása jórészt egybeesik az ú. n. munkásvédelemmel, aminek törzséből a közel múltban hatalmas friss ágat hajtott a társadalombiztosítás.

A mezőgazdasági szociálpolitika ily tagozódásának megfelelően előadásomat is három részre osztom. Foglalkozni kívánok:

1. a szorosabb értelemben vett mezőgazdasági munkás védelemmel;
2. a mezőgazdasági társadalombiztosítással;
3. a mezőgazdasági munkaalkalomhoz juttatással.

Munkásvédelem. Törvénytárunkban számos olyan szabályt találunk, amelynek célja a gazdasági munkavállaló személyiségének védelme. Ilyen mindjárt az a rendelkezés, amely szerint a munkavállaló a szerződést azonnali hatállyal felbonthatja, ha a munkaadó, családtagja vagy alkalmazottja a munkavállaló erkölcsét veszélyezteti, tetteleg bántalmazza, testi épsége, élete ellen büntetendő cselekményt követ el, vagy kísérel meg. A gazdasági cselédtörvény még azt is kimondja, hogy a gazda köteles ügyelni arra, hogy a cselédet testi erejét meghaladó vagy egészségét veszélyeztető munka ne terhelje.

Külön csoportba foglalhatók a pihenőt és a munkaszünetet biztosító rendelkezések. A gazda köteles gondoskodni arról, hogy a cselédnek éjjeli nyugvásra elég ideje maradjon. Köteles gondoskodni továbbá arról is, hogy a cselédnek vasárnap az egyes ünnepeken munkaszünete legyen. Egyéb gazdasági munkavállalókat illetőleg a vasárnapi munkaszünetet az erre vonatkozó általános rendelkezések szabályozzák.

Az újabb szociálpolitikai törekvések már nem elégednek meg a munkavállaló számára csak a szabadidőnek biztosításával, hanem gondoskodás körébe kívánják vonni a szabadidő helyes felhasználását is. A magyar mezőgazdasági szociálpolitikának e téren mozgó kezdeményezéseit természetesen nem lehet összehasonlítani az olasz Dopolavoro vagy a német Kraft durch Freude eredményeivel. Mégis egynéhány adatot már mi is felmutathatunk.

A földművelésügyi tárca rendszeres állami támogatásban részesíti gazdasági népházak (kultúrházak, gazdasági irányú egyesületi székházak stb.) telkének megszerzését, építését és berendezését. Eddig összesen 631 érdekeltség összesen 3,790.788 P segélyben részesült. Itt vannak azután a népkönyvtárak. A földművelésügyi tárca a háború előtt 327, egyenkint 50 kötetes népkönyvtárat adományozott. Az 1925 után adományozott – 30-150 kötetes – gazdasági népkönyvtárak száma 2.400. A mezőgazdasági szabadidő-tevékenység szempontjából nagy jelentőséget kell tulajdonítani a rádióknak, úgy, hogy újabban a falu rádióval való ellátásának problémája áll előtérben.

Igen nehéz kérdése a mezőgazdasági szociálpolitikának a munkaidő szabályozása. A mezőgazdaságban a fő termelési tényező a természet. Az emberi munkának tehát a természet üteméhez kell igazodnia. Hazánkban, ahol a mezőgazdasági munkák nagy része egyes időszakokra zsúfolódik össze, a természettől való ez a függés az átlagosnál erősebb. Ha tehát a mezőgazdasági munkaidő szabályozásának megoldásához közelebb kívánunk jutni, elsősorban is mezőgazdasági termelésünk belterjesebbé tétele révén, a természettől függést kell csökkentenünk.

Betegségi biztosítás hiányában mezőgazdasági munkajogunknak igen becses részét alkotják a munkaadó betegellátási kötelezettségére vonatkozó rendelkezések. E tekintetben nagy különbség van egyrészt a munkások, másrészt a munkaadóval szorosabb kapcsolatban álló cselédek között. A mezőgazdasági munkás és az erdőmunkás gyógykezeléséről és ellátásáról a munkaadó csak nyolc napig és csak akkor köteles gondoskodni, ha a munkás idegen községbeli. A nyolc napos idő lejártá után a gyógykezelés az általános szegénybetegellátás feladata. Gazdasági cseléddel szemben a házi betegápolási kötelezettség 45 napra terjed, s a gazda az éves, illetőleg állandóan alkalmazott

cseléd vele élő feleségét és vele egy háztartásban élő 12 éven aluli gyermekét is házi betegápolásban részesíteni köteles. A kórházi ápolási kötelezettség, amelynek tartama legfeljebb 30 nap, csak magára a gazdasági cselédre vonatkozik.

Újabban a közérdeklődés előterében áll a gazdasági cselédlakások és a gazdasági munkaházak kérdése. Ez indokolt is, mert az egészséges családi otthon a magyar-sági népi erői megóvásának talán legfontosabb eszköze.

A cselédlakásokról a gazdasági cseléd törvény jelenleg akként rendelkezik, hogy a gazda a cseléd elhelyezéséről a közegészség követelményeinek megfelelően és a részleteket illetően a törvényhatóság szabályrendeletében megállapított módon köteles gondoskodni. Minden nő vagy családos gazdasági cselédnek külön szobája s külön kamrája legyen. Ez a szabály ma. A jövőben a külön kamra mellé biztosítani kellene a külön konyhát is. Ezenfelül azt, hogy minden negyedik vagy ötödik cselédlakás legalább két lakószobából álljon, hogy a népes családok is megfelelő elhelyezéshez jussanak.

A gazdasági munkaházak létesítésének állami támogatása tekintetében igen helyes alapvetet tartalmaz az 1907: XLVI. törvénycikk, amely a munkaházépítést elsősorban a törvényhatóságokra bizza. Az építési hitelt a törvényhatóság kapja s tovább hitelezi a munkásnak. Hogy azonban a munkás által fizetendő annuitások ne haladják meg a szokásos helyi lakberek összegét, az állam az annuitás egy hányadát magára átvállalja. Ha – e törvény tervbevett reformja során – a sokgyermekesek javára külön kedvezményekről is gondoskodunk, 10.000 munkaház létesítéséhez kell először is körülbelül 15 millió pengő átlagban 5%-osnál nem drágább hosszúlejáratú kölcsöntőke; másodszor 30 éven át évi 4-500.000 pengő állami hozzájárulás. A kielégítendő szükséglet természetesen ennél jóval nagyobb, következésképpen ez összegek többszörösét kell fokozatosan a tervezett új törvény szolgálatába állítani.

A munkavállaló személyiségének védelme mellett a munkásvédelemnek másik fontos része a bérvédelem. Megkülönböztetünk úgynevezett alaki és anyagi bérvédelmet. Az előbbi, amely inkább az elmúlt évtizedek szociálpolitikájának gyümölcse, azt célozza, hogy a szerződésileg kikötött bért a munkavállaló csorbitatlanul megkapja. Az anyagi bérvédelem ezzel szemben tovább megy s azt akarja, hogy a munkabér nagysága legyen megfelelő.

Az alaki bérvédelem körébe tartozó legfontosabb rendelkezések ismertetését azzal – a maga idejében gyökeres újítással – kezdhetjük, hogy a törvény a bér pontos és hiánytalan kiszolgáltatását büntetőjogilag is szankcionálja.

Említésre méltók azok a jogszabályok, amelyek tilalmazzák a béreket szeszessítéssel vagy árucikkkel való megváltását; az utalvánnyal fizetést; azt, hogy a munkásokat a munkaadónál vagy általa kijelölt egyénnél vásárlásra kötelezzék.

Gazdasági munkajogi törvényeink a munkavállalók bérét a végrehajtás alól általában mentesítik. Mind tárgyilag, mind pedig időbelileg korlátozzák a megszolgált bér visszatartását.

Számos rendelkezés azzal a veszéllyel szemben védi a munkavállalót, amely előáll, ha a szerződést nem közvetlenül a birtokossal, hanem valamely vállalkozóval köti meg s a vállalkozónál a munkás követeléseire nincs megfelelő kielégítési alap. Már az 1899: XLII. törvénycikk privilegizált törvényes zálogjogot állapít meg a gazdasági munkavállalkozóval (cséplőgépvállalkozóval) szerződött munkások javára. A gazdasági munkaszerződéseken alapuló követelések védelméről szóló 1933IV. törvénycikk szerint a birtokos gazdálkodó felelős a gazdaságában szerződött munkásvállalkozó által fel-

fogadott munkavállalók járandóságaiért, ha kellő gondossággal nem ellenőrizte, hogy a vállalkozó a munkavállalókat pontosan fizeti-e. Egyes meghatározott esetekben felelős azért is, hogy a bandagazda a munkásoknak járó bért ezek részére kiadja.

Ugyane törvénycikk a mezőgazdasági ingatlan tulajdonosának személyében bekövetkezett változás esetében is védelmet nyújt a munkavállalóknak. Az ingatlan szerzője felelős a korábbi tulajdonos ellen fennálló azokért a követelésekért, amelyek a gazdaságában állandóan alkalmazottaknak az ingatlanon a megelőző egy éven belül tényleg végzett gazdasági munkáján alapulnak.

Több rendelkezés előnyös kielégítési jogot biztosít a gazdasági munkavállalók bérköveteléseire végrehajtás és csőd esetében.

Az alaki bérvédelem szabályairól szólván, meg kell emlékeznünk a Mezőgazdasági Munkás jogvédő Központi Irodáról. Ez Iroda feladata, hogy a gazdasági munkavállalóknak a szolgálati, illetőleg munkaviszonyból felmerülő vitás ügyekben ingyenes jogi tanácsot és szükség esetén ingyenes jogi képviselést nyújtson.

A gazdasági munkavállalók alaki bérvédelmének rendszerét már a századforduló törvényhozása jóformán teljesen kiépítette. Az anyagi bérvédelem ezzel szemben nem fért meg az akkori szabadelvű közfelfogással. A legkisebb munkabérek megállapítása, az 1898:11. törvénycikk indokolásában is kifejezésre jutott nézet szerint „teljesen ellentétben áll a munkabéreképződés természetes és súlyos közgazdasági következmények nélkül meg nem másítható törvényeivel”.

Nem tudta a szabadelvű világnézetet teljesen levetni még az 1923: XXV. törvénycikk sem, amely pedig lehetővé tette a mezőgazdaságban a legkisebb napszám-bérek és szakmánya-bérek hivatalos megállapítását s ezzel megvetette az alapját a mezőgazdasági munkavállalók anyagi bérvédelmének. Maga e törvénycikk csak kivételes, csak átmeneti rendelkezéseket akart eredetileg statuálni s a miniszteri indokolás mintegy megnyugtatóként bocsátja előre, hogy „a javaslat a napszám-bérek megállapítására vonatkozó rendelkezéseivel nem akarja a felek szerződési szabadságát, szabad egyezkedési jogát korlátozni, hanem csakis kivételes esetekben kíván közrehatni”.

Az említett törvénycikk alapján gazdasági munkabérmegállapító bizottságot kell szervezni minden járásban és városban. A bizottság elnökből, helyettes elnökből, 4 rendes és 4 pótagyból áll. A tagokat a mezőgazdasági bizottság munkavállalói, illetőleg munkaadói csoportjai választják. A bizottság a legkisebb napszám-bérek csak a földművelésügyi miniszter rendeletére állapítja meg. A megállapításban a munkaadó és a munkavállaló tagok paritásosán vesznek részt. A megállapított legkisebb napszám-bérek a törvénycikk büntetőszankcióval és azzal a rendelkezéssel biztosítja, hogy a munkavállaló a munka megszűnte után is 90 napon belül követelheti teljesített munkája után a megállapított legkisebb munkabér és a részére kifizetett munkabér közötti különbözetet. Megjegyzendő, hogy a munkás részére szakmánya-bérben is biztosítani kell a legkisebb napszám-bér összegének megfelelő keresetet.

Az 1938. évben a legkisebb mezőgazdasági napszám-bérek megállapítása 94 járásban és 19 városban, összesen tehát 113 helyen rendeltetett el.

A mezőgazdasági munkabérmegállapítás reformját a múlt év december havában beható tárgyalás alá vette az Országos Mezőgazdasági Szociálpolitikai Tanács. Határozati javaslatot fogadott el, amelynek lényege szerint a munkabérmegállapító bizottság a jövőben külön miniszteri intézkedés nélkül az érdekeltek kérelmére, vagy az illetékesek indítványára állapítsa meg a legkisebb munkabéreket. A munkabérmegállapítás

necsak a napszám- és szakmánybérekre terjedjen ki, hanem bármilyen gazdasági munkavállalónak fizetett bármilyen természetű bérre és járandóságra, így különösen cselédbérré és részesbérré is.

Társadalombiztosítás. A munkásvédelemtől a társadalombiztosítás nem elméletileg, hanem inkább csak eszközeiben különbözik. Ezenfelül önmagában is oly terjedelmes és fontos, hogy a szociálpolitika körén belül önálló fejezetet igényel.

Hazai mezőgazdasági társadalombiztosításunknak legrégebbi ága, a balesetbiztosítás nemzetközi viszonylatban is aránylag korán, századunk első évében – az 1900: XVI. törvénycikkkel – valósult meg. A balesetbiztosítási kötelezettséget eleinte még csupán a gazdasági cselédekre, majd egyes különösen veszélyes gépeknél alkalmazott gazdasági gépmunkásokra vonatkozóan mondották ki, míg az intézmény alapelveiül az önkéntes biztosítást tették meg. A tapasztalatok ellenben csakhamar megmutatták, hogy a szolidaritásnak a társadalombiztosításban jelentkező gondolata korántsem érvényesülhet a kívánatos mértékben, ha pusztán az érdekeltek belátására bizzák, hogy bekapcsolódnak-e a biztosítás intézményébe. Ez a megfigyelés még a háború előtt arra indította az illetékes magyar tényezőket, hogy az összes gazdasági gépeknél dolgozó munkavállalókat balesetbiztosítási kötelezettség alá vonják. Az önkéntes biztosítás jelentősége ezzel mindinkább elsorvadt s ma már lényegtelennek mondható. Annak módozataira tehát nem is térek ki.

A világháború, majd az ezt követő idők nyugtalansága érthetőleg nem kedveztek mezőgazdasági társadalombiztosításunk fejlesztésének. Ami ebben az időszakban, valamint a bekövetkezett nagyarányú agrárválság idejében a magyar mezőgazdasági társadalombiztosítás előbbrevitele terén mégis történt, az leginkább egyes vitás kérdéseknek a meglévő keretek közötti tisztázására szorított s ezenfelül bizonyos tervek kidolgozását célozta.

A világgazdasági helyzet javulásával összefüggően, mezőgazdaságunk jövedelmezőségének nyomán azonban a magyar mezőgazdasági társadalombiztosítás is csakhamar örvendetes fejlődésnek indult. 1936-ban a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti kötelező biztosítása, 1938-ban pedig a gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítása nyert megvalósítást, jelölül annak, hogy amint a viszonyok lehetővé tették, törvényhozásunk és kormányzatunk ebben a tekintetben sem mulasztotta el, hogy a szükséges reformok útjára lépjen.

Mezőgazdasági társadalombiztosításunknak ezidőszerint három ágazata van: 1. munkavállaló balesetbiztosítás, 2. gazdatiszti nyugdíjbiztosítás és 3. munkavállalói öregségi biztosítás. Mindhárom a kötelező biztosítás elvén alapul.

Mezőgazdasági balesetbiztosításunk keretében a gazdasági cselédeket, úgyszintén a jogilag gazdasági cselédnek minősülő szegődményes iparosokat és idénymunkásokat egyéenkint kell biztosítani, míg a gazdasági gépmunkások gazdasági gépenként köendő átalánybiztosítás alá esnek.

A balesetet szenvedett biztosítottak igénye van orvosi gyógykezelésre, gyógyszerre, gyógyászati segédeszközökre, kórházi ápolásra, táppénzre. Keresőképességének legalább 25%-os maradandó csökkenése esetében baleseti rokkantjáradékot (ha magatehetetlenné vált, ezenfelül tehetetlenségi pótlékot) kap. Halálos kimenetelű baleset esetén pedig hátramaradt családját méltányos összegű haláleseti segély, bizonyos esetekben emelkedő özvegyi vagy árvajáradék illeti meg. Az özvegyi járadék, a gyermekek száma szerint, nevelési segéllyel emelkedik.

A felsorolt szolgáltatásokra való igényjogosultság szempontjából a balesettel egy tekintet alá esik az ú. n. baleseti következményes betegség és a foglalkozási betegség.

A balesetbiztosítási díjat teljes egészében a munkaadó, illetőleg a gazdasági gép tulajdonosa köteles viselni; azt a biztosított munkavállalóra áthárítani tilos.

Abban az esetben, ha a munkaadó (a gazdasági géptulajdonos) balesetbiztosítási kötelezettség alá eső munkavállalójának biztosítását elmulasztja s a munkavállalót baleset éri, az ebből származó teljes kárért akkor is felel, ha őt a baleset megtörténte körül vétkesség nem terheli. A kötelező balesetbiztosítás elmulasztása egyébként kihágás.

A gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti kötelező biztosításáról szóló 1936: XXXVI. törvénycikk értelmében minden gazdatiszt (és gazdasági egyesületi tisztviselő) 60. életévének betöltéséig biztosítási kötelezettség alá esik. A biztosítottakat javadalmazásuk szerint biztosítási osztályokba sorolják. A félvévenként esedékes biztosítási díjat a munkaadó köteles fizetni, de annak felét a biztosított javadalmazásából - a díj esedékességétől számított egy éven belül - levonhatja.

A biztosítottnak 65. életévének betöltésétől kezdődően öregségi járadékra, ha pedig ezt az életkort megelőzőleg keresőképességének legalább kétharmadát elvesztette, rokkantsági járadékra van igénye. A biztosított özvegye járadékot, 18 éven aluli árva pedig nevelési segílyt kap. A felsorolt szolgáltatásokhoz 10 évi várakozási időnek a biztosításban való eltöltése is szükséges.

A kötelező biztosítás mellett, illetőleg azon felül joga van a biztosítottnak önkéntes továbbbiztosítást, öregségi különbiztosítást és önkéntes többletbiztosítást is kötni.

A gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosítása az 1938: XII. törvénycikk értelmében - bizonyos kivételekkel - a 18-65 éves férfi gazdasági munkavállalókra terjed ki. A kötelező öregségi biztosítás szolgáltatásai: öregségi járadék és haláleseti segíly. A járadékra való jogosultságnak két előfeltétele van, még pedig a 15 évi várakozási idő eltöltése és a 65. életév elérése. A várakozási időnek tartama 15 olyan naptári év, amelyek mindegyikében a munkavállaló után gazdasági bérmunkával kapcsolatban a biztosítási járulékot legalább 15 hétre lerótták.

A lehetőség határain belül gondoskodás történt azokról a gazdasági munkavállalókról is, akik 65. életévüket a kötelező öregségi biztosítás bevezetésekor már betöltötték, vagy ha ennél fiatalabbak is, már olyan magas életkorúak, hogy 65. éves korukig a 15 évi várakozási időt már nem tudják eltölteni. Ehhez képest lehetővé teszi a törvény, hogy az 1939. évi január hó 1-én 50. életévüket már betöltött gazdasági munkavállalók várakozási ideje korábbi „ingyenes” évek számításbavételével kiegészüljön akkép, hogy a 65. életévük betöltésekor az öregségi járadékra való igényjogosultságuk már fennállhasson. Erre a kedvezményre azonban természetesen csak azok tarthatnak igényt, akik életük túlnyomó részét mezőgazdasági bérmunkában töltötték el.

A kötelező öregségi biztosítás pénzügyi fedezetét a biztosított munkavállalók járulékai, valamint a földadó alá eső ingatlanok tulajdonosainak, az államnak és a törvényhatóságoknak hozzájárulása alkotják.

A munkavállalói járulékot általában a munkaadó a munkavállaló biztosítási könyvébe ragasztandó mezőgazdasági biztosítási bélyegek alakjában a bérfizetésekor köteles leróni, de annak összegét a munkavállaló béréből levonhatja. Ez helyes és igazságos is, hiszen e biztosítási ág költségeinek fedezete szempontjából a gazdasági munkavállalók munkaadóit a földadó alá eső ingatlanok tulajdonosainak már említett hozzájárulása terheli.

A továbbbiztosítás és a többletbiztosítás alakjában a gazdasági munkavállalók kötelező öregségi biztosításával kapcsolatban is lehetőség nyílik önkéntes biztosítás létesítésére.

A mezőgazdasági társadalombiztosítás összes feladatainak ellátása az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézetre hárul. Az Intézet központi szerve s egyúttal Önkormányzatának letéteményese az igazgatóság, az intézeti ügyvitel élén pedig a vezérigazgató áll. Az intézetnek nincsenek külön helyi szervei (kerületi pénztárai, kirendeltségei), hanem a helyi igazgatási tennivalókat a községi elöljáróság (városokban a polgármester, Budapesten a II. kerületi elöljáró) látja el.

Amint láttuk, gazdasági munkavállalóink társadalombiztosítása terén eddig a gazdasági cselédek és a gazdasági gépmunkások kötelező balesetbiztosítása, úgyszintén valamennyi gazdasági munkavállalói kategória férfiainak kötelező öregségi biztosítása nyert megoldást s ezenfelül megvalósult a gazdatisztek (és gazdasági egyesületi tisztviselők) kötelező öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosítása is. Nincsen még megoldva a női gazdasági munkavállalók öregségi biztosítása, bár idevonatkozólag bizonyos előmunkálatokat már folytattak. Nincsen továbbá megoldva a gazdasági munkavállalók nem baleseti rokkantság esetére szóló társadalombiztosítása, sem a mezőgazdasági betegségek biztosítás kérdése, jóllehet nemzetpolitikai szempontból főleg ez utóbbinak igen nagy jelentősége volna. Olyan kérdések ezek, amelyeknek valamiképpen való megoldása – természetesen az állam és az érdekelt társadalmi rétegek teherbíróképességén belül s főleg mezőgazdaságunk külföldi versenyképességének megóvása mellett – előbb-utóbb szintén időszerűvé fog válni.

Munkaalkalomhoz juttatás. A mezőgazdasági szociálpolitikának eddig tárgyalt eszközei azoknak a helyzetét javítják, akik munkában állanak. A szociálpolitikának azonban gondoskodnia kell azokról is, akik önhibájukon kívül nem juthatnak munkához. Ez a gondoskodás korunkban oly határozott követelmény, hogy a munkajog mellett újabban valósággal a munkához való jogról is beszélnek.

A munkaalkalomhoz juttatásnak fő módjai a közmunkapolitika és a munkaközvetítés.

A mezőgazdasági munkavállalók érdekeit szolgáló közmunkapolitikában jelentős szerepet játszanak az ú. n. vízi beruházások. Hosszas volna valamennyit felsorolni s így csak a legjelentősebb megemlítésére szorítkozom, amelynek szociális kihatásait kiváló elődöm, Kállay Miklós, e tanfolyamon már ismertette. Az öntözőgazdálkodás előmozdításához szükséges intézkedésekről szóló 1937: XX. törvénycikk 16 éven keresztül összesen 80 millió pengős keretet áldoz a Tisza és a Hármaskőrös folyókon létesítendő duzzasztóművekre, szivattyútelepekre és a kapcsolatos öntözőcsatornarendszerekre. Ezáltal közel két évtizeden át teremt nagy munkalehetőséget éppen a leginkább rászoruló vidék munkásságának. A m. kir. Országos Öntözésügyi Hivatal 1938. évi jelentésének adatai szerint az 1938. év végéig 1,523.337 P volt a kifizetett munkabérek összege.

Az OKH kebelében szervezett földmunkászvállalkozó szövetkezeteknek az állam kereken 1,200.000 P állandó forgótőke kölcsönt nyújt. Ennek segítségével a tizennégy szövetkezet az 1938. évben is igen jelentékeny összegű közmunkákat végzett s tagjainak 3-5 pengő napi átlagkeresetet biztosított.

A gazdasági hatóságok munkaközvetítés a következőképpen tagozódik. Helyi szervek: a községi jegyzők (városi tisztviselők); középfokú szervek: a vármegyei gazdasági felügyelőségek; országos szerv: az Országos Gazdasági Munkaközvetítő Iroda. E szervek

intézik a belföldi munkaközvetítés ügyeit s nyilvántartják a mezőgazdasági munkapiacot, különösen pedig a munkanélkülieket. Ellátják továbbá a külföldön, különösen a Németbirodalomban való munkához juttatással kapcsolatos tennivalókat.

Németországban 1937-ben 2.800, 1938-ban 11.000 magyar mezőgazdasági idénymunkás dolgozott 7-8 hónapon át. Ezidén 11.000 munkásnak Németországba s kísérletképpen ezernek Franciaországba közvetítése van folyamatban.

A külföldre irányuló mezőgazdasági munkáskivitelünk előnyeit és hátrányait mérlegelve figyelemmel kell lennünk először is a kérdés szociális oldalára. A mezőgazdasági munkanélküliek évi átlaga az 1935. évben 158.584, 1936-ban 132.503, 1937-ben 113.211 volt. Ha a munkanélküliek említett átlagos létszámát az összes mezőgazdasági munkások létszámához viszonyítjuk, azt tapasztalhatjuk, hogy még az 1937. évben is a mezőgazdasági munkásság kerekén egyhatod része átlag munkanélkül volt. A németországi munkáskivitel, összfel pedig a katonai behívások folytán a munkanélküliek száma és a munkanélküliség százalékos aránya az 1938. évben csökkent ugyan, de azért ekkor is jelentékeny mezőgazdasági munkanélküliséggel kellett számolnunk.

A statisztika adatai arra mutatnak, hogy a magyar mezőgazdasági munkapiac krónikus munkahiánnyal küzd. E betegséget ismét csak a mezőgazdasági termelés belterjeszbé tétele, termelési rendszerünk átállítása útján lehet orvosolni. Nem igen szorul azonban bővebb kifejtésre és indokolásra, hogy ez máról-holnapra meg nem oldható hatalmas feladat. Addig tüneti kezelésként meg kell elégednünk a külföldre irányuló munkaközvetítéssel, ami mezőgazdasági munkásságunk szempontjából eddig is jelentős eredményekkel járt. Az elmúlt esztendőben a németországi közvetítés révén a családtagokkal együtt 30-40.000 lélek egész évi megélhetését sikerült biztosítanunk. Egyegy munkás közel 500 P-t takarított meg s az összes hazautalt megtakarítás hozzávetőleg 5-6 millió pengő. Ekként „munkáskivitelünk” nemzetgazdasági eredménye az összes mezőgazdasági kivitel értékének mintegy 2%-a; az egysorban áll a gyümölcs-, valamint a borkivittel.

A földművelésügyi minisztérium azonban a mezőgazdasági munkapiac szociális problémái mellett sohasem hagyta figyelmen kívül a termelési érdekek biztosításához fűződő munkapiaci kérdéseket sem. Figyelemmel volt ezekre a németországi munkáskivitel kereteinek megszabásában is. Ha egybevetjük a rendelkezésre álló statisztikai adatokat, akkor meggyőződhetünk arról, hogy még a mezőgazdasági munkapiac legerősebb megterhelésének hónapjaiban is jelentős munkásfelesleg áll a termelés rendelkezésére, így a Németbirodalomban 1938-ban munkához juttatottak létszáma - megközelítő pontossággal - csupán az %-ét tette ki a nyári munkanélküliek számának: kerekén 40.000 munkanélküliből a munkáskivitel ellenére is fennmaradt még legalább 29.000. A termelési érdekek figyelembe vétettek annyiban is, hogy Németországba csak olyan vármegyék területéről történt szerződötetés, amelyekben az átlagosnál nagyobb helyi munkanélküliség mutatkozik.

Munkásvédelem, társadalombiztosítás, munkaalkalomhoz juttatás a szociálpolitikanak három legsajátosabb és leglényegesebb területe. Az elmondottakból kiviláglik, hogy a magyar mezőgazdasági szociálpolitika is mindhárom téren jelentős teljesítményeket mutathat fel. Nincs tehát igaza annak, aki azt véli, hogy mezőgazdasági szociálpolitikánk elmaradottsága miatt szégyenkezünk kellene. De tegyük hozzá mindjárt: nincs igaza annak sem - ha akad egyáltalán valaki - aki azt gondolná, hogy ez a szociálpolitika nem szorul erőteljes fokozásra.

Amint előadásomban már több helyen reámutattam, igen sok feladat vár még megoldásra. Meglévő intézményeinket fejleszteni és a kor követelményeihez idomítani kell. Szükség van ezenfelül újabb intézmények létesítésére is.

Ámde a szociálpolitikai intézmény is, mint minden intézmény, csak keret, csak forma, amelyet a végrehajtás során kell élettel telíteni. Ha megállapítjuk, hogy a magyar mezőgazdasági szociálpolitikának vannak még hiányosságai, akkor tudnunk kell azt is, hogy ezek a hiányosságok nemcsak az intézményekben magukban, hanem részben a már meglévő intézmények valóráváltásában is találhatóak. A kor szelleme által követelt fejlődést tehát szolgálunk kell a fennálló rendelkezések jobb és erőteljesebb végrehajtása révén is.

E tekintetben a legnagyobb szerep a közigazgatásra és a közigazgatás tisztviselői karára vár. Amikor én ezt itt hangsúlyozom, tudatában vagyok annak, hogy a közigazgatási tisztviselői kart is megihlette a szociális kornak szelleme és hogy már eddig is, önmagától is, igen sokat tett. De reformokat véghezvinni mindig annyit is jelent, hogy egy irányban az eddiginél többet követelünk. Többet követelünk szociálpolitikából és így a tisztviselői kartól még az eddiginél is több szociális megértést és szeretetet kívánunk. És én meg vagyok győződve arról, hogy ez a tisztviselői kar többet is fog adni.

A szociálpolitika áldozatokat kíván. Vagyoni áldozatot a tisztviselői kar, sajnos, ma már nem képes hozni. De adhat önmagából, s ami csak odaadás, megértés és szeretet van benne, feláldozhatja s kétségkívül fel is fogja áldozni a magyar föld munkásának javára.